

16. VYZLIEKANIE KRISTA/ESPOLIO

*

Vyzliekanie tvorí jeden zo záverečných námetov, ktorý predchádza samotnému *Ukrižovaniu*. Nejedná sa o jednu zo scén *Korunovania*, ako by sa mohlo zdať podľa toho, že už raz vojaci zbavovali Ježiša odevu, keď ho obliekali do purpurových šiat a urážali ho. Námet Vyzliekania chronologicky patrí až za *Nesenie kríža* a evanjelisti o ňom výslovne nepíšu, ale je obsiahnuté v odkazoch na vojakov, ktorí pod krížom losovali o rúcho Ukrižovaného (Matúš 27,35).

Vo výtvarnom umení je zaužívaný aj španielsky názov *espolio*. Používa sa všeobecne, nielen v súvislosti so španielskym maliarstvom (El Greco). V kompozícii stojí Kristus pred krížom a jeden alebo viacerí z paholkov z neho strhávajú šaty, zvyčajne veľmi prudko. Námet bol využívaný na výzdobu sakristie, v ktorej sa preoblieka kňaz.

Menej častým pokračovaním Vyzliekania, ktoré čerpá zo spisu Pseudo-Bonaventura (14.st.), ukazuje Pannu Máriu, ako okolo bedier nahého Vykupiteľa obväzuje pás látky, rúšku, ktorú si sňala z hlavy.

V stredoveku bol námet Vyzliekanie pod bdelym dozorom katolíckej cirkvi, aby sa maliari nevedomky alebo zámerne nedopustili arianizmu, popierania božského princípu Krista, alebo prílišným zdôrazňovaním telesnosti Krista bohočloveka neprejavili sympatie s učením valdénstvom, sekty, ktorá vznikla v južnom Francúzsku 12.storočia a napokon sa včlenila do prúdu svetovej reformácie. Tiež popierala náuku o Ježišom božskom pôvode.

*

Nad umeleckým prejavom bdela cirkev, ktorá sa snažila, aby sa autori nedostali do rozporu s kresťanskou dogmou, ako ju určoval kanonický text a výklad, podávaný cirkevnými koncilmi a pápežským úradom. Prísny bol nielen katolicizmus a pravoslávie, ale aj protestantizmus. Napríklad kalvínska cirkev podporovala *bruciamiento* - tzv. pálenie márnivostí. Tieto symbolické autodafé boli bežné v 1.polovine 15.storočia v talianskej Ferrare, Viedni, Norimbergu, Erfurte, Magdeburgu, Vratislavi a Augsburgu. Hranice boli usporiadané do symbolických siedmich stupňov. V štvrtom sa nachádzali hudobné nástroje, v šiestom a siedmom dobové výtvarné diela.

Významný dozor nad výtvarným umením predstavovalo *concetto*. Taliansky výraz znamená vzor, model. Označuje tiež základnú myšlienku a výtvarný program diela, najmä v manierizme a baroku 16.-17.storočia. Tento program vychádzal z antických funkcií umeleckého diela: *docere, delactare et movere* (poučiť, pobaviť a dojať). Prvoradá bola poučujúca a moralizujúca funkcia umenia, ktorá zdôvodňovala a ospravedlňovala jeho existenciu. Cirkev s podozrením sledovala rozptyľovanie mysle veriaceho svetským smerom, či išlo o hudbu, tanec, literatúru alebo výtvarné umenie. Byzantské obrazoborectvo 8.-9.storočia odmietalo aj bohobojný cieľ, oslavu Boha, viery a poučenie, a všetky podoby výtvarného umenia označovalo za modlárstvo. Stredoveký, veľmi podrobný a konkrétny ikonopis zaistoval

prostredníctvom nadpisových pásov, farebnou symbolikou, výberom tém a ich formou, vrátane počtu osôb, ich oblečenia, gestikulácie a prostredia, želaný ideový zámer diela. Autor *concetta* bol často uvádzaný spolu s menom autora. Preto dnes vieme, že fresky Posledného súdu v Sixtínskej kaplnke boli realizované Michelangelom, ale ich teologický vzorec a ideový program navrhli dominikán Pagnini a františkán Vigerio (pozri Apokalyptický cyklus : *Apokalyptické bytosti*).

*

Espolio. Snáď najznámejším espoliom je obraz španielskeho manieristického maliara gréckeho pôvodu, Dominica Theotocopula, zvaného El Greco. Svoj obraz namaloval roku 1579 a je prvým bezpečným dokladom o maliarovom pôsobení v Španielsku. Obraz je umiestnený v sakristii toledskej katedrály, pre ktorú ho umelec vytvoril. Okolo postavy Krista sa nachádza stotník Longinus, kopijník z námetu *Ukrižovanie*, v modernom toledskom brnení, vojaci a luza. Pri Ježišových nohách víta dieru do kríža robotník v žltej kazajke, farbe židovstva. Na druhej strane stojí Panna Mária, Mária Magdaléna a tretia žena, veľmi pripomínajúca svätú Veroniku, ktorú v tom istom čase maľoval El Greco pre kostol Santo Domingo.

Hoci *Espolio* patrí medzi najkrajšie umelcove obrazy, vyvolalo spor medzi kapitulou a maliarom ohľadne platby, rozpor príznačný pre tú dobu. Umelec, vedomý si hodnoty svojho diela, označil ho za niečo, čo nemožno peniazmi zaplatiť. Kapitula odôvodňovala svoje námietky niektorými neprístojnosiťami výjavu, ako sú tri alebo štyri hlavy a dve prilbice nad Kristovou hlavou, porušujúce záväznú hieratickú kompozíciu, ktorá predpisovala, aby sa hlava Krista nachádzala nad ostatnými postavami námetu, ako aj obidve Márie a Matka Božia, ktoré sú v rozpore s evanjeliom, lebo sa v ňom na tomto mieste neuvádzajú. El Greco nakoniec súhlasil, že na obraze odstráni všetko, čo žiadajú, aby tým celý spor ukončil. Pre sebavedomého a zanovitého umelca bolo príznačné, že napokon nezmenil nič a jeho hrdosť zachránila umeleckú hodnotu diela. Najzaujímavejšie na celej veci je, že šporovlivá kapitula bez námietok zaplatila za rám o tretinu viac ako za vlastný obraz.

Názvy: Zoblíkanie Krista, šp. Espolio.